

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Barn – unga - samhälle

Examensarbete
10 poäng

Ska fritidspedagoger finnas med i barnens lek?

– en undersökning om fritidspedagogens och barnens interaktion

Should teachers take part in childrens play?

- a study of interaction between teachers and children

Helena Dömötöri
Olga Hajny

Lärarexamen 140 poäng
Barndoms- och ungdomsvetenskap
Höstterminen 2006

Examinator: Caroline Ljungberg

Handledare: Pia Lundahl

Abstract

Ska fritidspedagogen finnas med i barnens lek?

– en undersökning om fritidspedagogens och barnens interaktion.

Should teachers take part in childrens play?

- a study of interaction between teachers and children

Helena Dömötöri och Olga Hajny

Denna kvalitativa undersökning är baserad på intervjuer av fem stycken fritidspedagoger, sju stycken barngrupper samt fyra observationstillfällen. Det övergripande syftet med undersökningen är att undersöka och beskriva interaktionen mellan barn och fritidspedagog med fokus på leken. Våra frågor är: *Hur kan leken se ut när fritidspedagogen är med i leken? Hur förändras leken när fritidspedagogen går ur leken? Vad anser fritidspedagogen är viktigt att förmedla till barnen? Hur upplever barnen fritidspedagogens deltagande i olika lekar?* Utifrån vår undersökning, relevanta teorier och litteratur har vi försökt att få svar på våra frågeställningar. Vi har kommit fram till att det finns lekar där pedagogernas närvaro är önskvärd och lekar där barnen helst vill agera själva. Utifrån fritidspedagogernas svar har vi sett en tydlig fokusering på barnens sociala kompetens. Med detta menar de att barnen ska kunna umgås socialt med andra barn och vuxna.

Nyckelord: fritidspedagog, fritidshem, lek, barns syn på leken, interaktion

Innehållsförteckning

1. Introduktion	7
2. Problemprecisering.....	8
2.1 Begreppsdefinitioner	8
3. Kunskapsbakgrund	9
3.1 Lekens betydelse	9
3.2 Fritidspedagogens roll	10
3.3 Barnens syn på lek.....	12
3.4 Vygotskijs och Piagets tidiga teorier.....	12
3.5 Sammanfattning	14
4. Metodbeskrivning.....	15
4.1 Metodval.....	15
4.2 Urval.....	16
4.2.1 Presentation av fritidspedagogerna	17
4.3 Genomförande	17
4.4 Analysbeskrivning.....	18
4.5 Forskningsetiska övervägande	19
4.6 Genomförande av pararbete	19
5. Resultat.....	21
5.1 Beskrivning av fritidshemmen	21
5.2 Hur kan leken se ut när fritidspedagogen är med i leken	22
5.2.1 Analys.....	24
5.3 Att leka utan pedagog.....	25
5.3.1 Analys.....	27
5.4 Barnens upplevelser av fritidspedagogens deltagande i olika lekar.....	28
5.4.1 Analys.....	32
5.5 Vad anser fritidspedagogen är viktigt att förmedla till barnen.....	33
5.5.1 Analys.....	36

6. Diskussion	37
6.1 Kritisk granskning	37
6.2 Lek med vuxna	38
6.3 Lek utan vuxna	38
6.4 Barnens upplevelser	39
6.5 Vad vill pedagogen förmedla till barnen	40
7. Slutsats.....	41
7.1 Nya frågor.....	42
8. Referenser.....	43
Bilagor	
A Intervjufrågor till fritidspedagoger	46
B Intervjufrågor till barn	47
C Brev till rektor	48
D Brev till föräldrar	49

1. Introduktion

Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Skolan skall sträva efter att erbjuda alla elever daglig fysisk aktivitet inom ramen för hela skoldagen /.../ En viktig uppgift för skolan är att ge en överblick och sammanhang. Eleverna skall få möjlighet att ta initiativ och ansvar. De skall ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att arbeta självständigt och lösa problem. Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper. (Skolverkets författningssamling 1994:1)

Citatet ovan är hämtat från skolverket och är den senaste lydelsen av Lpo 94. Där står det att lek är en viktig del i det aktiva lärandet. Lydelsen påpekar att detta är speciellt viktigt för barnen i de tidiga skolåren. Detta kan tolkas som att det berör de barnen som finns i förskoleklass och på fritidshemmet.

Fritidshemmet är en frivillig verksamhet och därför anser vi att leken bör vara den största delen i fritidshemmets verksamhet. Fritidshemmet har blivit integrerat i skolan och lyder därmed under Lpo 94. Detta kan ha bidragit till att fritidshemmet har mer styrda aktiviteter nu än den tidigare formen av fritidshemmet (Torstenson - Ed, Johansson, 2000).

I våra undersökningar vill vi se hur fritidshemmets aktiviteter ser ut. I hur stor utsträckning förekommer lek på fritidshemmen? Vår ambition är att se hur leken förändras när fritidspedagogen är med i leken, samt barnens upplevelser av fritidspedagogens interaktion i leken. I Hjorths (1996) avhandling *Barns tankar om lek* påpekar hon att barnens uppfattningar om vuxendeltagande är ett outforskat område. Här kan vi göra en insats med vårt arbete.

Leken är det centrala i vårt arbete och därför vill vi peka på Hjorths tankar om vuxnas attityd i förhållande till leken.

”En av de vuxnas viktigaste uppgifter är att visa barnen att de värdesätter deras lek. Det gör de främst genom att visa leken intresse och uppmärksamhet och vara med när barnen leker.” (Hjorth, 1996, s. 201). Under arbetets gång har vi stött på bristen av forskning kring barns upplevelse av vuxnas deltagande i leken.

2. Problemprecisering och syfte

Genom vår utbildning har vi fått lära oss om lekens betydelse i förskola och skola. Det övergripande syftet med vårt arbete är att undersöka hur leken kan se ut när fritidspedagogen är med i leken samt hur leken förändras när fritidspedagogen går ur den? Vi ska även ta reda på barnens tankar kring fritidspedagogens interaktion i deras lek. Detta har väckt våra tankar att undersöka vad fritidspedagogen vill förmedla till barnen. Fritidspedagogens roll har förändrats sedan fritidsverksamheten har integrerats i skolan, då de ska arbeta i två olika verksamheter.

Huvudfrågor:

- *Hur kan leken se ut när fritidspedagogen är med i leken?*
- *Hur förändras leken när fritidspedagogen går ur leken?*

Underfrågor:

- *Hur upplever barnen fritidspedagogens deltagande i olika lekar?*
- *Vad anser fritidspedagogen är viktigt att förmedla till barnen?*

2.1 Begreppsdefinitioner

- **Barn** de som är i åldern 6-10 år och som är inskrivna på fritidshemmet.
- **Fritidshemmet** är där barnen befinner sig efter skoltid. Det gäller då de barn som är inskrivna. Då ska inte skolans verksamhet styra.
- **Skolundervisning** är verksamheten där skolplikten råder.
- **Fritidspedagog** är de som har en fritidspedagogisk examen. Det räcker inte att det är en person som arbetar som fritidspedagog, utan personen måste ha en examen som fritidspedagog.
- **Lek** menar vi den lek som inte är vuxenstyrd. Det är barnen som bestämmer över leken och dess regler. Fritidspedagog kan ha en underordnad roll i barnens fria lek.
- **Interaktion** är det samspel som finns mellan barn och fritidspedagog.

3. Kunskapsbakgrund

Under rubriken kunskapsbakgrund behandlas dels teorier relevanta för vår undersökning, dels teorier som är grunden för samtida lekteoretiker. Vygotskijs och Piagets teorier är källan för nutida lekteoretiker som till exempel Birgitta Knutsdotter Olofsson och Gunilla Lindqvist. Här belyses lekens förutsättningar, syfte och motiv.

3.1 Lekens betydelse

Birgitta Knutsdotter Olofsson är en av de främsta lekteoretikerna i Sverige. I hennes bok *Lek för livet* definierar hon lekens betingelser: ”Lek är frivillig och sker för skojs skull. Leken sker för lekens egen skull. Lekens regler avgör barnen själva. /.../ Leken lever i en värld oberoende av verklighet” (Knutsdotter Olofsson, 1999, s. 5).

Hon delar upp lekar efter flera kriterier. De som är relevanta för vårt arbete är sociala lekar, härmningslekar, rollekar, regellekar och låtsaslekar. Härmningslekar beskriver Sandberg (2002) som lekar där barn bearbetar upplevda intryck. Rollekar är till exempel mamma, pappa, barn. Regellekar kan vara fotboll. Låtsaslekar är oftast fantasilekar. För samtliga former av lekar gäller en rad förutsättningar för att leken ska bli möjlig.

För att det ska råda balans i leken måste barnen förstå de sociala lekreglerna: samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Maktkamp, övergrepp, översitteri och ojämlikhet kan störa lekens harmoni betonar Knutsdotter Olofsson (2003). I den tidiga leken med vuxna lär sig barn grunderna, ”de finslipas sedan i lek tillsammans med kamraterna” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 25). Knutsdotter Olofsson lägger vikten även vid den vuxnes förståelse av leksignaler och de tre lekreglerna. Förstår man inte leksignalen eller bryter man lekreglerna blir det ingen lek eller leken blir tråkig och tar snart slut (Knutsdotter Olofsson, 1991).

Det är ett speciellt förhållande mellan lekens syfte och motiv. Barnets motiv för leken är omedvetet, men syftet är medvetet. Barnet leker doktor och lyssnar till exempel på hjärtat. Handlingen är medveten för barnet, men varför barnet leker vet det inte (Broström, 1990).

Broström (1990) påpekar att leken bidrar till fantasins utveckling. Fantasin uppstår och uttrycks i leken. Han menar att rollekar bara kan genomföras om barnet använder sin fantasi till den roll och handling som krävs.

Lindqvist (2002) och Sandberg (2002) är överens om att leken för en utomstående kan uppfattas som att ingen lek pågår. Barnen har en rik inre fantasi och det som barnet tänker uttrycks inte alltid i handlingen. Fantasilek har inga fasta regler, men innehåller ofta dolda regler som finns i den fiktiva situationen.

När den inre fantasin översätts till verklig handling använder barnet de kunskaper som det har lärt sig av både barn och vuxna. Samtidigt påverkas leken av den kultur och miljö där den utspelar sig (Sandberg, 2002).

Det centrala i lekteorierna som alla teoretiker är överens om är att barnens inre fantasi och upplevelser avspeglar sig i leken. Men leken fungerar också som ett uttryckssätt för barnets önskningar, drömmar och funderingar (Norén-Björn, 1995).

3.2 Fritidspedagogens roll i leken

Enligt Norén-Björn innebär en satsning på ett arbetssätt med lek ett helt nytt och annorlunda förhållningssätt. Det kan vara svårare för den vuxna att hitta sin roll i en lekpedagogik än i en organiserad aktivitet som styrs av den vuxna. En lekpedagogik kräver känsla och en mental närvaro här och nu, samt att ha de långsiktiga målen i tankarna. Det krävs att pedagogen har en bred kompetens om vad som lockar barn samt har kunskap om barngruppers sammansättning (Norén-Björn, 1995).

Knutsdotter Olofsson anser att den vuxna ska vara aktiv i barnens lek, men samtidigt ska barnen få leka själv om de leker bra och koncentrerat. Då ska den vuxna fungera som en trygghet (Knutsdotter Olofsson, 1999). Den vuxne är en otroligt potent förebild /.../ ”Genom att visa på lekens tolkningsmöjligheter för man in barnen i en annan värld. Det tar inte lång tid, det kräver nästan ingenting – annat än att man själv vet vad lek är” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 30).

Lindqvist lägger också stor vikt precis som Knutsdotter Olofsson, vid de vuxnas inblandning i leken. Om barn skall utveckla en lek tillsammans, behöver de samarbeta för att utveckla fiktionen. Barnen är också intresserade av att ha de vuxna som lekkamrater (Lindqvist, 2002). Vidare anser hon att för att kunna gå in i leken måste man lämna eller bortse från verkligheten. Knutsdotter Olofsson (2003) utvecklar Lindqvists tankar om att detta gäller både barn och vuxna. Vuxna som känner sig dumma inför andra vuxna vågar inte gå in i barnens lek. Eli Åm (1986) anser att det finns ett klart samband med den vuxnes attityd om det är rätt eller fel att delta i lek. För att gå in i leken och ge nödvändigt stöd och vara modell för lekens utförande krävs inlevelseförmåga hos den vuxne. Även kunskap om lekens utvecklingslagar och förståelse för de konkreta villkoren för handlingarna.

När barnen kommer upp i skolåldern börjar de tröttna på att improvisera i lekarna. De vill hitta på lekvärldar, handlingar och roller som är intresseväckande och komplexa. Då är det viktigt att barnen inspireras av högkvalitativa texter och att de vuxna lär barnen hur man kan spela teater eller dramatisera både roller och handlingar. Det är viktigt att man komplicerar leken och detta gör de vuxna bäst genom att själva gå in i leken (Lindqvist, 2002). Hjorth (1996) instämmer med Lindqvists tankar men betonar att ibland är leken hemlig eller av sådan karaktär att de vuxna inte är välkomna, vilket måste respekteras. Hon utvecklar vidare att det är av vikt att personalens deltagande i leken är genomtänkt och har klart uttalade mål. Vi instämmer inte med Hjorth om att det är viktigt att pedagogens deltagande i leken är genomtänkt. Man måste kunna gå in i leken med spontanitet.

För en mer nyanserad bild av fritidshemmets aktiviteter vill vi uppmärksamma Maria Ursbergs iakttagelse ifrån hennes avhandling rörande fritidspedagogens arbete på fritidshemmet. Maria Ursberg har nämnt lek och skapande i *Det möjliga mötet* som en av aktiviteterna på fritidshemmet. På vissa fritidshem är förhållningssättet annorlunda när det gäller barnens egen lek, då de vuxna i stor utsträckning är frånvarande. Barnen lämnas åt sig själva och personalen är ovetande om vad som händer inom barngruppen (Ursberg, 1996).

3.3 Barnens syn på leken

I sin avhandling *Barns tankar om lek* skriver Hjorth (1996) att barnens uppfattningar om vuxendeltagande är ett outforskat område. Detta område behöver undersökas mer. De teoretikerna som har använt barnets perspektiv på leken är bland annat Birgitta Knutsdotter Olofsson och Eli Åm.

För att kunna ge en bild av barnens syn på leken använder vi Knutsdotter Olofssons teori. Hon beskriver leken ”Barn behöver ibland få gå in i låtsasvärlden ensamma och njuta av att allt händer som man vill att det skall hända” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 24).

Eli Åm (1986) tolkar i sin bok *Leken i förskolan – de vuxnas roll*, Piagets teorier om lek och påstår att lek som imitation är viktiga processer i barnets intellektuella utveckling. Hon beskriver inte hans teori i detalj, men ger en översikt om hans uppdelning efter åldern. För vårt arbete har vi valt det stadium som beskriver lek vid sjuårsåldern som Piaget kallar den preoperationella perioden. I denna period leker barnen mest språk- och fantasilekar. Här är viktigt att beskriva barnens tankar om lärande genom lek. I Lindqvists bok (2002) *Lek i skolan* förenar barn inte lek och lärande som vi pedagoger gärna vill göra. För barn är lek något som hör ihop med deras egen värld och det är de själva som bestämmer innehållet i sina lekar.

”Mycket är tillåtet – men inte allt. Ju äldre barnen blir desto större krav på att idéerna skall passa. Man kan släppa fram mycket originella idéer i leken, men på något sätt måste de bakas ihop av temat” (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 70).

3.4 Vygotskij och Piagets tidiga teorier

Vygotskij anser att leken är en social process där barnets utveckling har egna motiv och drivkrafter. Vygotskij beskriver den proximala utvecklingszonen som en zon där barnet kan utvecklas. Pedagogen ska stimulera och hjälpa barnet med de verktyg som behövs för att nå en högre nivå. Pedagogen ska utgå ifrån vad den tror är möjligt för barnet. Det är därför viktigt att känna till barnets begränsningar och möjligheter. Vygotskij anser att leken är en målmedveten aktivitet för barnet. Han anser att barnet påverkas av den sociala och kulturella

miljö som det befinner sig i. Vygotskij menar att barnet i leken ofta ger uttryck åt sina upplevelser och intryck. Sandberg (2002) utvecklar tanken vidare till att barnet sedan bearbetar detta till sitt eget behov och intresse.

I boken *Fantasi och kreativitet i barndomen* (1995) delar Vygotskij upp fantasin i två delar. I den första formen bygger barnet upp sin fantasi av tidigare erfarenheter. I den nästkommande formen leker barnen ut sin fantasi i den nya komplexa verkligheten.

Jerlang (1999) är en av författarna i samlingsboken *Utvecklingspsykologiska teorier*. Han tolkar Piagets tankar om att barnen i leken ställer krav på varandras prestation. När ett barn tar en ledande roll i leken kräver det att de andra barnen anpassar sig till lekens underordnade roller. I lekarna utvecklas den sociala förståelsen i det sociala samspelet. ”Fantasin utgör alltså ett nödvändigt komplement i barnets tänkande och fungerar delvis ‘som ersättning’ för det ännu inte utvecklade operationella logiska tänkandet” (Jerlang, 1999, s. 257).

Vuxnas samspel med barn har förändrats mycket under 1900-talet. Denna utveckling gör att barn inte längre passar in i Piagets fasta schema. En del barn reflekterar redan över sitt tänkande i fyraårsåldern. Barn verkar vara tidigare i sin intellektuella utveckling, än vad någon av det tidigare 1900-talets teoretiker har ansett. Knutsdotter anser att Piaget endast har intresserat sig för leken som ett uttryck för dess tänkande. Piaget har inte tagit med kulturen, miljöns och vuxnas påverkan i sina teorier. Hon menar att samspelet med miljön spelar en stor roll för utvecklingen. Hon anser också att Piaget inte har tänkt på barnets sociala och emotionella kompetens (Knutsdotter Olofsson, 1999).

Generellt grundar sig Piagets teori på att människan föds social och har en medfödd förmåga att vara nyfiken skriver Jerlang (1999). Piaget förespråkar något som kallas aktivitetspedagogik, detta betyder att barn lär sig genom aktivt handlande. Det är frågan *hur* inläringen utformas som är viktig och inte frågan om *vad* som barnen ska lära sig. Stensmo (1994) menar att pedagogen ska ta tillvara på barnens kreativitet och upptäckarlust.

Knutsdotter Olofsson (1999) beskriver hur Piaget har delat upp sina teorier noggrant efter åldern. Varje liten framgång hos barnet ger upphov till upprepningar av handlingen. Piagets huvudteori handlar om adaptation (anpassning), assimilation - nytolkning av redan inlärd

mönster och ackommodation - modifikation av gamla mönster. Dessa grundstenar gäller även för lekens utveckling. Knutsdotter Olofsson motsäger detta och menar att alla dessa processer sker oftast samtidigt.

3.5 Sammanfattning

Det som är relevant för vårt arbete kan sammanfattas i några viktiga tankar. Barnens lek är grundläggande för hela dess utveckling. De lär sig bland annat genom leken social interaktion med andra barn och vuxna. I leken avspeglas barnens tankar och funderingar. Barnens föreställningar i leken skiljer sig ju äldre barn blir. Fritidspedagoger spelar en stor roll både i leken och utanför leken.

4. Metodbeskrivning

4.1 Metodval

Vi har valt att arbeta med metoderna kvalitativ intervju och löpande protokoll vid observation. Intervjuerna har genomförts med en fritidspedagog åt gången och vi har spelat in intervjuerna på en digital diktafon. Vi har valt att spela in intervjuerna för att det är omöjligt att hinna skriva ner allt som sägs under intervjun samt för att vi skulle kunna vara helt fokuserade under intervjun. Vi intervjuade sammanlagt fem stycken utbildade fritidspedagoger (bilaga A). Vi utgick från några huvudfrågor, sedan ställde vi öppna frågor utifrån fritidspedagogens svar. Repstad (1999) framhåller vikten av att alla får uppmärksamhet och att alla synpunkter är värdefulla, samtidigt som man får klargöra att man inte själv tar ställning. Vid intervjuerna försökte vi vara opartiska och inte ge ledande frågor. Vi lyssnade intensivt och lät alla fritidspedagoger utveckla sina svar.

Vi intervjuade också sju olika barngrupper. Varje grupp bestod av tre stycken barn från fritidshemmet som just då lekte på fritidshemmet. Anledningen till att vi valde att intervju barnen i grupp är för att vi anser att barnen då känner sig mer bekväma. I barnintervjuerna utgick vi också från några huvudfrågor och sedan ställde vi öppna frågor beroende på barnens svar (bilaga B).

Doverborg & Pramling betonar att barnintervjun ska äga rum på en lugn plats för att barnet ska kunna koncentrera sig och behålla intresset för intervjun. Tidpunkten för intervjun är också viktig för om barnet är trött, hungrig eller ska ut på rast påverkar detta barnet negativt. De uppmärksammar att när man använder sig av gruppintervjuer måste man vara medveten om att barnen påverkar varandra och de olika faktorer som styr en grupp, till exempel barnens olika åldrar, personligheter och kunskaper. Det är viktigt att sammansättningen av gruppen blir bra för att barnen oftast kompletterar varandras svar. Detta kan leda till att barnen upptäcker nya sätt att se eller förstå saker på (Doverborg & Pramling, 2000).

I undersökningen har fritidspedagoger och barn på ett fritidshem observerats. Observationerna fastställdes till fyra olika tillfällen. Observationerna har gjorts utan videokamera. Det värdefulla med observationer är att de ger forskaren en direkt bild av olika samspel och

processer (Repstad, 1999). I informationen till personalen har det framgått att vårt syfte har varit att observera barnens lek och fritidspedagogernas interaktion med barnen under lek. Observationerna har därmed varit öppna även om undersökningens frågeställningar inte i detalj varit uttalade (Repstad, 1999).

4.2 Urval

Den ursprungliga tanken var att koncentrera undersökningen till en stor skola i sydsverige. Efter närmare kontakt med skolan visade det sig att det bara var tre stycken pedagoger på fritidshemmet som hade en fritidspedagogexamen. Detta bidrog till att det kontaktades ytterligare en skola till i sydsverige för vår undersökning. De skolorna som undersökningen gjordes på hade Olga tidigare varit i kontakt med under vår utbildning på lärarhögskolan. På denna skola kunde ytterligare två stycken fritidspedagoger medverka i vår undersökning. När fritidspedagoger valts ut kontaktades rektorer på berörda skolor för ett godkännande genom ett personligt brev (bilaga C). Barnens föräldrar blev informerade om undersökningens syfte via brev. De föräldrar som inte önskat att deras barn skulle observeras eller intervjuas har fått meddela detta till fritidspedagogerna eller oss (bilaga D). Det var inga föräldrar som kontaktade oss eller meddelade några invändningar till fritidspedagogerna. Berörda underrättades att observationen inte kommer att videofilmas, men att intervjuerna spelas in med en digital diktafon.

Sju olika barngrupper intervjuades i åldrarna från förskoleklassen till och med årskurs två. Det är den åldersgruppen som är mest representerad på fritidshemmen.

Johanssons & Svedners rekommendationer för deltagarna är att de kan avböja eller avbryta sitt deltagande när de vill, vilket användes i vår studie. Deltagarna ska även vara säkra på att allt behandlas anonymt, såsom deltagare, skola med mera. Om deltagarna inte är myndiga ska målsman informeras och kunna bestämma själv om deras barn ska vara med (Johansson & Svedner, 2001).

4.2.1 Presentation av fritidspedagoger

Här följer en kort presentation av alla intervjuade fritidspedagoger. Alla namn är fingerade.

Malin arbetar på en liten skola i sydsverige. Hon har arbetat som fritidspedagog i åtta år, samtidigt är hon integrerad i skolans undervisning också. Hon är engagerad i ämnet Livsviktigt, som handlar om moraliska, etiska överväganden i livet genom lek och gestaltningar. Malin arbetar mycket med drama i skolan och på fritidshemmet. Malin beskriver att hon har lätt att pendla mellan verksamheten och barnens fantasivärld.

Lotta, arbetskollega till Malin har arbetat som fritidspedagog i 12 år och är också integrerad i skolundervisningen. Både Lotta och Malin har introducerat Livsviktigt i skolan. De ”brinner” för detta ämne och vill sprida vidare kunskaper om detta ämne till andra pedagoger på skolan.

Anna arbetar på en stor skola i Sydsverige. Hon har arbetat som fritidspedagog i 27 år. Hon har upplevt fritidshemmets förändring under sitt arbetsliv, från då fritidshemmet var en självständig verksamhet. Hon är integrerad i skolundervisningen och arbetar oftast med de praktiska momenten i undervisningen.

Ellen och Barbro är kollegor till Anna. Ellen har arbetat som fritidspedagog i över 30 år. Hon har bevittnat fritidshemmets förvandling och senare integrering in i skolan.

Barbro arbetade som barnskötare i början och vidareutbildade sig till fritidspedagog 1980.

Hon har upplevt ökningen av antalet barn på fritidshemmet

Det gemensamma för Ellen och Barbro är att de enbart arbetar på fritidshemmet, det vill säga att de inte är integrerade i skolans undervisning.

4.3 Genomförande

När vi genomförde intervjun med fritidspedagogerna var målet att intervjuerna skulle vara i cirka en timme. Vi tycker att en timme för varje intervju är lagom för att få bra och tillräckligt med information. Intervjutiden var beroende av fritidspedagogens möjlighet att kunna genomföra detta under sin arbetstid eller sin fritid. De flesta intervjuer med fritidspedagogerna varade i en timme, någon enstaka intervju varade i över en timme.

Intervjuerna med barngrupperna varade i cirka 20 minuter. Två av intervjugrupperna valdes ut av en närvarande pedagog. De resterande fem barnintervjugrupperna valdes utifrån undersökningens behov och våra egna överväganden. Vi försökte att hitta barngrupper som lekte tillsammans, för att inte splittra gruppen för den korta stunden för vår intervju. Under intervjuerna användes en digital diktafon för att spela in intervjuerna. Alla intervjuer genomfördes i enskilda rum för att intervjun inte skulle bli avbruten.

Under observationerna antecknades interaktionen mellan barn och fritidspedagoger. Observationerna hölls utanför de aktiviteter/situationer som pågick på fritidshemmet eller lekplatsen. Vi var passiva observatörer, det vill säga att vi inte ingick i de lekar som pågick under observationerna. För att få ett bredare perspektiv skrev vi båda löpande protokoll. Våra olika erfarenheter speglade det som antecknades. Löpande protokoll är ofta den mest lämpliga metoden om man avser att observera olika skeenden, eftersom det ger en beskrivning om vad som hände (Johansson & Svedner, 2001).

Alla fritidspedagoger informerades om möjligheten att ta del av resultaten när det var klart. Denna möjlighet ville alla fritidspedagoger använda och vi kommer att överlämna ett exemplar av arbetet när det är klart och godkänt.

4.4 Analysbeskrivning

För att säkerställa utsagorna från alla intervjuer har intervjuerna transkriberats ordagrant. Språkliga redigeringar har gjorts för att öka begripligheten men innehållet i intervjuerna är bevarat. Det var en arbetsam process som var till stor hjälp i analysdelen. I barnintervjuerna fick vi raka svar som utvecklade efter deras förmåga. Fritidspedagogernas svar var utförliga och berörde fler områden än bara frågan. Svaren har klassificerats i olika grupper efter relevans till de olika frågeställningarna. Observationer har kopplats samman med intervjuerna för att se hur det förhåller sig till verksamheten. Under analysprocessen har det dykt upp ett par frågor som behövdes kompletteras för att få en helhetsbild av observationerna. Vi ville höra barnens egna förklaringar för att inte misstolka leksituationen. Dessa svar har bara antecknats.

Enligt Repstad (1999) ska man i en kvalitativ forskning beskriva helheten, inte bara enstaka personer eller händelser. Genom att analysera det insamlade materialet utifrån vår kunskapsbakgrund och de etablerade lekteorierna, gavs en helhetsbild hur leken ser ut på fritidshemmet.

4.5 Forskningsetiska övervägande

Deltagarna i vår undersökning har blivit upplysta om deras rättigheter att avbryta samarbetet när som helst under hela arbetsprocessen. Deras identiteter kommer inte att avslöjas samt skolornas namn och placering kommer inte att figurera i arbetet. Ett informationsbrev skickades ut till alla föräldrar som hade barn på fritidshemmet. I brevet beskrev vi vårt syfte med undersökningen. Föräldrarna hade möjlighet att kontakta oss eller fritidspedagogerna vid frågor och för möjligheten att kunna avböja innan undersökningen började. Inspelat material som används under undersökningen kommer att raderas vid studiens publicering. Både fritidspedagoger och rektorer på berörda skolor var angelägna att ta del av vår undersökning för deras fortsatta pedagogiska utveckling.

4.6 Genomförande av pararbete

Grunden för detta arbete har hämtats ifrån den utvidgade projektplanen där vissa gemensamma delar har använts i detta arbete.

Eftersom Olga redan hade en etablerad kontakt med den ena skolan i undersökningen var det hon som tog den första kontakten med fritidspedagogerna. Snart visade det sig att det inte fanns tillräckligt många utbildade fritidspedagoger för vår undersökning. Detta bidrog till att Olga tog kontakt med ytterligare en skola. Medan Olga kontaktade skolorna letade Helena upp relevant litteratur och andra undersökningar inom undersökningsområdet. Vi läste litteraturen separat för att senare diskutera vad som var relevant för våra frågeställningar. De böcker som vi båda har läst har vi hittat olika delar som vi ansåg vara viktiga för vår undersökning. Böckerna hade relevans till ämnet vi skrev om.

Intervjufrågor skrevs var för sig som sedan sammanställdes. Brev till rektorer och föräldrar skrevs tillsammans och överlämnades till berörda på skolorna. Samtliga intervjuer

genomfördes av oss båda för att få ett bredare perspektiv. För att underlätta arbetet delades transkriberingar av intervjuerna upp. Observationerna genomfördes med hjälp av löpande protokoll var för sig för att kunna presentera en mer objektiv bild av situationerna. Efter observationerna diskuterade vi vad vi hade sett.

Observationer och intervjuer sammanställdes och hela arbetet skrevs tillsammans. Granskning av arbetet som formalia och liknande har gjorts både tillsammans och enskilt.

5. Resultat

I det här kapitlet presenteras de resultat som vi har kommit fram till genom intervjuer med fritidspedagoger, barn intervjuer samt observationer. Analysen sker fortlöpande i resultaten.

För att tydliggöra resultaten upprepas frågeställningarna:

- *Hur kan leken se ut när fritidspedagogen är med i leken?*
- *Hur förändras leken när fritidspedagogen går ur leken?*
- *Hur upplever barnen fritidspedagogens deltagande i olika lekar?*
- *Vad anser fritidspedagogen är viktigt att förmedla till barnen?*

5.1 Beskrivning av fritidshemmen

Avsikten i detta avsnitt är inte att jämföra skolorna mellan varandra. Det finns däremot anledning att beröra faktorer som handlar om skillnader i skolornas lekmiljöer och därmed också skillnader i lekens möjligheter.

Den stora skolan har en stor skolgård med en intilliggande stor och liten fotbollsplan, bandyplan, klätterställningar och sandlåda. Skolgården har även stora öppna ytor och kullar med buskar. Det finns ett separat rum i skolan för fritidsverksamhet och tre klassrum till förfogande under eftermiddagarna.

Den mindre skolan har en extremt liten skolgård med en liten klätterställning och sandlåda. De öppna ytorna är minimala och tillåter inte springlekar. Den närmaste fotbollsplanen ligger i ett annat kvarter och dit får barnen gå på eftermiddagarna med en fritidspedagog. Den lilla skolgården gör att skolan utnyttjar en närliggande lekplats i samma kvarter. Barnen får lov att vistas där under uppsikt av vuxna. Det finns endast ett mindre separat rum för fritidsverksamhet vilket medför att man utnyttjar klassrummen efter skoldagens slut till fritidsverksamhet. Rummen är placerade på flera våningar.

5.2 Hur kan leken se ut när fritidspedagogen är med i leken?

I denna del belyses hur leken kan se ut när fritidspedagogen är med i leken samt hur den förändras när fritidspedagogen går ur leken. Material till denna del framgår av både observationerna samt intervjuer. Vi vill påpeka att under observationstillfällena förekom även annan personal från förskoleklassen. En del av personalen har inte blivit intervjuad av oss men förekommer ändå i observationerna.

Vi började med att ställa frågor relevanta till frågeställningen ovan för att få svar på denna huvudfråga. När frågan ställdes till fritidspedagogerna hur leken kan se ut när de är med i leken svarade alla fritidspedagoger olika. Fyra av fem fritidspedagoger har beskrivit hur de skulle leka med barnen om de hade varit med i leken.

Barbro svarar så här på frågan hur leken kan se ut när hon är med i den:

”Man kan ju vara med på allt möjligt. Om man sitter på en stol kanske är du med på ett flygplan och åker hitan och ditan”.

Nästa förklaring hur leken också kan se ut när pedagogen är med beskrivs i observationerna nedan. För att förstå vilka möjligheter det finns för lekarna skildras platsen där observationen ägde rum. Lekplatsen är en del av en storstadspark med många träd. Där finns mycket löv, kvistar och stubbar att leka med. Där finns även plats för att spela fotboll, en klätterställning, en stor sandlåda samt några gungor och lekstugor.

Vid samma observationstillfälle fanns det två olika lekar där pedagogen var närvarande. Det gemensamma för dessa lekar är att pedagogerna finns med i leken från början och sedan avviker.

En stor gunghäst med plats för fyra barn på varje sida. En vuxen står i mitten på gunghästen och tar fart genom sin benkraft och tyngd. Detta gör att barnen gungar snabbt och högt. Barnen är uppymda av den vilda leken och skrattar högt. De hoppar högt vid varje gungning och tjoar glatt. Den vuxne skrattar och verkar ha lika roligt som barnen men hoppar plötsligt av. Barnen ropar flera gånger på den vuxne utan resultat. Den vuxna säger nej flera gånger på ett lekfullt sätt. De försöker att gunga hästen själv. Ett barn går in i mitten på gungan och härmar den vuxens rörelse för att få en lika stor fart på gungan. Detta lyckas inte barnet med. Efter en stund avlägsnar sig några barn och börjar leka något annat. (Observationstillfälle 3)

I den andra leksituation som vi hade möjlighet att observera visas hur leken kan se ut när fritidspedagogen också avviker från leken, men konsekvenserna blir annorlunda.

En manlig pedagog går in i fotbollslek som redan pågår och samtidigt kommer det tre andra pojkar som också vill spela fotboll. När han går ur leken fortsätter barnen att spela fotboll. När det är dags för mellanmål avbryts spelet. Efter mellanmålet springer några pojkar iväg och börjar spela fotboll. En förskollärare kommer in i leken med ytterligare tre barn i och börjar spela fotboll. Fotbollsleken blir mer intensiv och det ser ut som om de har kul.

(Observationstillfälle 3)

Nu vill vi beskriva en spelsituation mellan en fritidspedagog och ett barn. Genom detta exempel visas hur leken kan se ut när fritidspedagogen Barbro är med i hela leken.

I detta spel kan man höra fritidspedagogens försök att uppmuntra pojken till att dra logiska slutsatser. Hon hinner svara till de flickor som också vill spela samma spel.

En pojke spelar battleship¹ med fritidspedagogen Barbro. Pedagoggen uppmuntrar pojken när de spelar genom att fråga

- Vad kan jag ha gömt den sista båten
- D8 [placeringen på spelplanen]
- Det var en träff

Barnet och pedagoggen upprepar vad den andra säger. Pojken vinner och en flicka som sitter vid bordet och ritat säger att han hörde nog när hon sa att det var D8. Pedagoggen svarar genom att säga att det var en bra chansning. Flickan frågar Barbro om de kan spela. Får inget svar av henne. Flickan går fram till Barbro tar henne i armen och frågar igen om de kan spela.

– Sen inte nu. Jag spelar med någon annan. Men du kan hjälpa mig eller pojken att spela.

Det kommer in en flicka till i rummet och Barbro säger till att flickorna ni kan ju spela ett spel tillsammans. Det vill de och de plockar fram ett spel och börjar spela. (Observationstillfälle 1)

Fritidspedagogen försöker ge alla barn uppmärksamhet trots att hon spelar spel med pojken. Hon har en förmåga att samordna barnen till flera olika aktiviteter.

Malin är den enda fritidspedagogen som har beskrivit hur leken kan förändras eller utvecklas när hon kommer in i leken. När vi frågar Malin om hur lek uppstår svarar hon:

¹ Ett sällskapsspel som går ut på att slå ut motståndarens båtar markerade på spelplanen.

– någon kommer som frågar om vi inte kan leka och plötsligt så har man 15-20 stycken barn runt omkring en som vill vara med. Sen är det så att jag måste säga till barnen nu måste jag gå och titta till de andra barnen och när jag kommer tillbaka efter fem minuter är det kanske ingen lek som fortgår. (Intervju med Malin)

5.2.1 Analys

Den delen i observationen när den vuxna hoppar av gungan beskrivs närmare. Vi kunde inte se eller höra någon förklaring till varför han avvek från leken. Att han gick ur leken bidrog till att leken inte blev lika intensiv och tog slut efter en stund. Pedagogens bortsåg från barnens rop på hjälp att upprätthålla lekens dynamik, pedagogen avbröt leken när han avvek. Barnen blir ledsna om lekens förstörs just i den stunden när den är som mest spännande eller mest rolig. De förstod inte varför han inte hade lika roligt som de. De skrattade alla och när han hoppade av gungan kunde barnen inte koppla ihop hans glada min och avhopp. Det var en otydlig leksignal av honom mot barnen. Han var lika glad som dem i gungandets stund men ville ändå inte längre vara med. Detta ligger nära Knutsdotters (1991) teori där hon menar att det är av stor vikt att de vuxna förstår barnens leksignaler annars kan leken bli tråkig och tar snart slut. Han skulle ha förklarat sitt beteende för barnen tydligare än vad han gjorde.

Som vi har förstått av observationstillfället med gunghästen ville barnet härma den vuxnes sätt att gunga. Men barnet var inte lika tungt som en vuxen för att kunna sätta igång gungan. Vi tolkar det som att anledningen till att barnet försöker härma den vuxne är för att leken ska fortgå. I Anette Sandbergs avhandling *Vuxnas lekvärld. En studie om vuxnas erfarenhet av lek* (2002) betonar hon att härmning har stor betydelse i barns lek. Utifrån Sandbergs påstående om härmning kan man tydligt se i denna observation att barnet härmar den vuxne för att barnen har haft roligt och de vill fortsätta ha lika roligt.

Malins påstående att leken inte fortgår om hon avviker ifrån leken, har inte visat sig tydligt i fotbollsleken. Trots att pedagoger gick in och ur leken fortsatte barnen att spela fotboll. Däremot kunde vi se att när pedagogerna gick in i fotbollsleken så kom det fler barn som också ville vara med. Med det här exemplet visas att leken kan fortgå även om den vuxna avviker från leken. Vi anser att leken kunde fortsätta på grund av att barnen känner till fotbollsreglerna och inte var beroende av den vuxnes kunskap och vägledning.

I observationen med en spelande fritidspedagog hade leken ett stillsamt tempo. Barbros lugna uppträdande i spelet "battleship" leder till att barnen känner trygghet, de anpassar sitt agerande till den lugna atmosfären som råder i rummet genom att röra sig lugnt och inte prata högt. De andra barnen som kliver in i rummet känner av den trygga och lugna stämningen. Barnen som kommer in i rummet vill också spela spel och fritidspedagogen ger barnen svar på alternativa aktiviteter.

5.3 Att leka utan pedagog

I ovanstående stycke presenterades lekar där vuxna integrerats på olika sätt i leken. Här nedan beskrivs ett litet urval av lekar där inga vuxna har varit deltagande i leken, däremot har de avbrutit en lek i ett av fallen. Lekplatsen är ett parkområde med många möjligheter till barnens utforskning. Barnen använder sin fantasi och det material som finns tillgängligt på lekområdet. Runt om på lekplatsen finns barn utsprida i olika grupperingar. Bland dessa har uppmärksammats en pojkgrupp som höll sig till en stubbe. Vi gick närmare för att ta reda på vad det är som har fångat deras uppmärksamhet.

Fyra pojkar finns vid en stubbe och petar något i den, när en av observatörerna frågar:

– Vad gör ni?

– Det är en *matomat*, om man stoppar något i hålet och petar med pinne så här, åker det ut så här, och visar hur det går till.

Barnen samlar löv, bruna, gula, gröna, en av pojkarna ropar:

– Ett grönt löv här!

– Titta vad jag har! Jag har vunnit på lotto!, visar en stor gren med många löv på.

Det kommer åtta barn till som ville vara med och leka med *matomaten*. Pojken som håller pinnen säger att det inte går eftersom det då blir för många.

– Men om ni ställer er i kön kan ni handla från *matomaten*!

(Observationstillfälle 3)

Pojken försöker lösa situationen, det vill säga när mängden barn blir ett problem använder han en lösning som han sett i andra sammanhang - köbildandet. Barnen börjar ställa sig i en kaotisk kö. Barnens tålmod att vänta på sin tur i kön till *matomaten* varar inte länge, kön är inte långlivad utan upplöses efter en stund. Barnen ser sig omkring för att hitta något annat intressant att börja leka med och lämnar kön. Kvar stannar bara den ursprungliga pojkgruppen och några få barn till.

I nästa exempel uppmärksammas en annan lekgrupp vid samma observationstillfälle, på samma lekplats som i föregående fall. Det syntes tydligt att två flickor leker hästar. Lek registrerades omgående av vuxna eftersom barn sprang runt omkring bland andra lekande barn och vuxna. Det fanns en risk för att barnen kan skada sig själva eller skada andra barn vid denna lek.

Två flickor lekte hästleken. Första flickan är häst och andra flickan är ryttare. Den andra flickan håller "hästens" tomma jackärmar som tyglar och "galopperar" efter henne. Barnen stannar och "hästen" få en klappning på mulen av ryttaren. Pedagog Malin går till barnen och avbryter leken. De diskuterar något och sedan fortsätter leken vidare i samma omfattning (Observationstillfälle 3)

Fritidspedagogen Malin gick till flickorna och avbröt leken. Flickan som var häst i leken upplystes om möjligheten till att skydda sig om "hästen" skulle trilla. Pedagog Malin såg risken i situationen och ville förhindra en olycka om barnet skulle trilla framåt, då hon hade händerna placerade under jackan och kunde därför inte ta stöd om hon skulle trilla.

Nästa observation skedde på den större skolans lekplats. Det stora lekområdet inbjuder till många lekaktiviteter, här kan lekar pågå utan vuxnas uppmärksamhet. Det uppstår ständigt lekar som innehåller möjligheter att utveckla vidare. Många barn var utspridda över hela skolgården, ett stort antal lekande barn höll sig i närheten av klätterställningen, några barn spelade fotboll på den stora fotbollsplanen. En grupp om fyra barn från förskoleklassen lekte på den mindre fotbollsplan. De tog tillvara på en stor pöl som hade bildats efter regnet som de lekte i. Ur en pedagogisk synvinkel hade leken som beskrivs nedan kunnat användas i det naturtemat som de arbetade med på fritidshemmet.

På en fotbollsplan upptäckte fyra barn en vattenpöl. Ena flickan samlar vatten i en plastpåse som hon har hittat i buskarna. Påsen använder hon att föra vatten till det närliggande kanalsystemet. Hennes lekkamrat, en pojke, hämtade en pinne som hon godkände för att fortsätta gräva en kanal till. Det tredje barnet hämtade löv till deras lek i intilliggande buskage:

- Den här båten måste också flyta, samtidigt som hon lägger två lönnblad i pölen efter varandra. Pojken återvänder till stora pölen med pilgrenen och svänger med den i vattnet. Rörelsen bildar ett mönster som han gillar och till det upprepar han orden
- segelbåt, segelbåt!

Leken avbryts av visselpipan. Barnen slänger allt de håller på med och rusar till skolan.
(Observationstillfälle 4)

Leken avbröts på grund av den schemalagda aktiviteten på fritidshemmet. Här användes visselpipan för att samla barn vid ingången till skolan. Tre fritidspedagoger räknade barn i deras grupper för att sedan gå till matsalen för att äta mellanmål.

5.3.1 Analys

I enighet med Knutsdotter Olofsson (1999) vill vi visa att det finns lekar som pågår utan vuxnas deltagande. Hon anser att den vuxna ska vara aktiva i barnens lek, men samtidigt ska barnen få leka själv om de leker bra och koncentrerat. Då ska den vuxna fungera som en trygghet. Även Hjorth (1996) betonar att det finns lekar som barnen helst vill leka själva som är av en sådan karaktär att vuxna inte är välkomna, vilket måste respekteras.

I fallet med *matomaten*, där det uppstod en rörig situation som behövde lösas, uppmärksammas barnets smidiga lösning. Belägg för att kaos kan uppstå finns i Knutsdotter Olofssons bok *Varför leker inte barnen* (1991). Hon menar att barn som kommer in i leken måste förstå leksignaler, till exempel att förstå vad leken går ut på, när det är mest lämplig att komma in i leken och hur man ska utveckla leken med sina lekkamrater.

I den här leken måste barnens uppfinningsrikedom lyftas fram. Ordet ”matomat” kan härstamma från ordet automat. Där barnen känner till automaten som till exempel läsk- och godisautomat. De vet att om man stoppar in något till exempel pengar så får man en sak från ett annat hål. Detta skede i princip med *matomaten*. De stoppar löv i hålet som finns uppe på stubben och trycker med en pinne i hålet och samma löv kom ut ur hålet nedanför.

Till skillnad mot *matomaten* använde flickorna i hästleken sina kroppar och kläder som lekredskap. Den gynnsamma parkmiljön inbjöd barnen till denna lek då där fanns en stor yta att röra sig på. I den här leken vill vi hänvisa till Knutsdotter Olofssons (1999) tankar om kultur, miljön och vuxnas påverkan i leken. Hon motsäger Piaget och skriver vidare i samma bok att han inte tar hänsyn till dessa faktorer i leken. Det var uppenbart både i *matomaten* och

i hästleken att omgivningen har en betydande roll för lekens uppkomst. Om det inte hade funnits en ihålig stubbe hade inte barnen kunnat leka *matomaten*.

Pedagogen Malins agerande i hästleken var en naturlig vuxen reaktion. Hon och andra närvarande vuxna har ansvar för barnens säkerhet på fritidshemmet.

Till skillnad mot parklekplatsen där vuxna var i närheten pågick lekar på lilla fotbollsplanet utan vuxnas inblick. Det fanns ingen vuxen i närheten som uppmärksammade och bekräftade barnens fantasi och uppfinningsrikedom i leken. Leken avbryts ofta av fasta rutiner på fritidshemmen, matrutiner är ett avbrott som pedagoger inte alltid kan påverka till lekens fördel. Efter mellanmålet kunde man ta spadar och hinkar för att fortsätta i leken.

Sammanfattningsvis visas det att leken utan vuxna oftast är en fantasilek. Det pågår en mängd lekar som inte uppmärksammas av vuxna för att leken kan vara kortlivad, eller att den vuxne inte uppfattar barnens agerande som lek. Det krävs en stor kännedom om barnens tankegång samt kunskap om leksignaler för att som vuxen kunna gå in i leken. I matomaten där det fanns barn som var duktiga på att lösa situationer behövdes inte vuxnas närvaro. Säkerhetsaspekten är den främsta anledningen att gå in eller avbryta leken, som i fallet med hästleken.

5.4 Barnens upplevelser av fritidspedagogens deltagande i olika lekar

Genom intervjuer har vi sett att barnens upplevelser av fritidspedagogens deltagande skiljer sig i olika lekar. De här lekarna som vi beskriver nedan är ett urval av lekar som representerar några av dessa lekar till exempel fysiska lekar och fantasilekar.

Vi har sammanställt alla barnintervjuer i vårt arbete och valt ut de delar av intervjuerna som är relevanta för vår frågeställning. Tre av de fem fritidspedagoger som vi intervjuade arbetar integrerat i skolundervisningen. När barnen svarar på våra frågor rörande fritidspedagogernas inblandning i leken skiljer de inte på under vilken tid på dagen de leker med fritidspedagogen. Barnen möter också några av fritidspedagogerna på rasterna under skoltid. Detta faktum

komplicerar svaren ytterligare och därför har vi inte sorterat svaren efter fritidspedagogernas placering i verksamheten.

För att kunna beskriva barnens upplevelser av fritidspedagogens deltagande i leken måste vi ge en bild av var och vad barnen leker. De skildrar sina uppfattningar om fritidspedagogernas deltagande beroende på vilken lek det är. När vi beskriver vad barnen har sagt i detta avsnitt, namnger vi inte barnen.

Här följer ett exempel av en intervju med tre pojkar i årskurs ett till tre. Vi var intresserade av vad barnen lekte. När frågan ställdes: Vad leker ni mest fick vi ofta detta svar som följer här nedan. Barnen berättade att de gärna leker fysiska lekar.

Vad leker ni mest?

– Fotboll gillar vi väldigt mycket. Spelar A laget mot B laget.

– Leker inte pjätt, så ofta

– Tvärsan² kör vi ofta

(Barnintervju 2)

Fotboll är en återkommande aktivitet både under rasten på skoltiden och på eftermiddagarna på fritidshemmet. Vi frågade barnen om de skulle vilja att någon vuxen var med dem och lekte. En pojke från förskoleklass och tre stycken pojkar från årskurs ett svarade så här på denna fråga.

Skulle ni vilja att någon vuxen var med er och lekte?

– I så fall en fotbollskille. ... är bra.

– Fröken kan inte spela fotboll. De har inte tränat

– /.../

– Dom är störiga när de kommer och säger till

– Vi hinner aldrig göra sista målet när vi spelar fotboll

(Barnintervju 3)

De upplever fritidspedagogen störande när det är dags att avsluta leken på grund av till exempel mellanmålet eller en annan aktivitet.

² Ett barn ska fånga de barn som springer över planen, nästa omgång tar alla barn som blev fångade, så här fortsätter leken tills alla är fångade.

Tre grupper om sammanlagt nio barn har på den mindre skolan svarat på våra frågor om vilka lekar de leker. Vi ville veta vad barnen gjorde på fritids utifrån deras perspektiv. Barnen berättade att de gärna leker med fritidspedagogen i parken.

Vad gör ni på fritids?

- Brukar gå till parken med fröken
 - Leker olika lekar, pjätt
 - Klättra i träd
 - Brukar fritidspedagogen leka med er då?
 - Nä
 - Är det någon fritidspedagog med när ni leker något annat?
 - Ja, dunkgömme
- (Barnintervju 5)

Barnen på denna skola leker ofta på lekplatsen nära skolan eller i lokalerna ämnade för fritidshemmets verksamhet. En av de mest populära lekarna som ofta leks i lekparken är pjätt och kurragömme. Barnen berättar att ”fröknar” finns med ibland i dessa lekar.

Vi ville veta hur barnen upplever fritidspedagogens deltagande i leken. När barnen berättar att de leker mamma, pappa, barn i dockrummet frågade vi om ”fröken” får vara med när de leker i dockrummet. Den första frågan framkallade skratt hos alla tre flickor.

Är det någon fröken med när ni leker mamma, pappa, barn?

- Nej (skrattar lite)

Vad hade ni tyckt om att fröken hade varit med och lekt mamma, pappa och barn?

- Dåligt
- Konstigt
- Tråkigt

Varför? De kan ju vara barn?

- Nej, de kan vara mamma (i kör) eller pappa.
- De är ju så långa!

(Barnintervju 5)

I detta sammanhang vill vi visa på en lek där barnen anser att den vuxnas närvaro skulle vara konstig. Barnen kan tänka sig att fritidspedagogen kan gestalta endast vuxna i leken till exempel mamma eller pappa.

Vid observation nummer två såg vi tre pojkar leka en fantasilek. Senare fick vi veta att leken handlade om *monster i medeltiden*. När vi frågade om de hade velat leka dessa lekar med en fritidspedagog så svarade de nekande.

I stycket ovan har barnen utsagor visat att fritidspedagogen medverkan inte alltid är välkommet. Här nedan beskrivs barnens svar om varför de vill att fritidspedagogen ska vara med i leken och samt vilka lekar.

Tycker ni att det är roligt när det är någon lärare med att spela spel eller leker med?

– Ja

Och varför tycker ni att det är så roligt?

– Det är roligt när man är fler

(Barnintervju 1)

Vilka lekar tycker ni mest om att leka?

– Pjätt, det e kul

– Dunkgömma

– Lövkrig

– Leka med ringar

Vad tycker ni om att fröken finns med i dessa lekar?

– Bra

– Roligt

– Kul

– Skojar mycket

Är de ofta med i dessa leken?

– Ja

Skulle ni vilja att fröken var med i leken oftare?

– Ja, det blir mycket roligare

(Barnintervju 7)

Dessa utdrag visar att barnen generellt tycker att det är bra, roligt och kul om fritidspedagogen är med i de aktiva lekarna som finns i utdraget här ovanför.

Vid en intervju med tre flickor beskrev de en lek som de hade velat utveckla eller träna mer på, men blev avbrutna av en fritidspedagog. Fritidspedagogen som avbröt flickorna såg risken

i leken. Han var medveten om barnens sköra kroppsbyggnad som kunde ta skada vid denna lek.

– Och så gör vi pyramid, mänsklig pyramid och det får vi inte göra för fröken. Vi fick inte göra det för att fröken sa att vi kan förstöra våra ryggar.

– Men vi har ju tränat på det så mycket. Jag får inte alls ont i ryggen.

(Barnintervju 5)

När vi samtalande om denna episod med flickorna förklarade de närmare att de har tänkt till innan de började ställa upp den mänskliga pyramiden. De stabila, lite större barn skulle vara underst, lättare barn över och den lättaste flickan högst uppe. De var medvetna om att man inte kan ställa upp en mänsklig pyramid utan att planera.

5.4.1 Analys

Vi har genom våra barnintervjuer fått reda på att barnen helst leker fantasilekar utan fritidspedagoger, medan i fysiska lekar vill barnen gärna att fritidspedagogen deltar.

På skolan med en närliggande fotbollsplan har nästan alla de intervjuade barnen svarat att de spelar fotboll eller leker några mer fysiska lekar till exempel rugby, is och sol, basket. Av de 13 barn som vi intervjuade har majoriteten av barn svarat att fritidspedagoger sällan finns med i dessa lekar.

De intervjuade barnen känner att familjeleken är av sådan karaktär att de gärna vill leka denna lek utan vuxna. Vuxna passar inte in i den bilden barn har om leken.

”Mycket är tillåtet – men inte allt. Ju äldre barnen blir desto större krav på att idéerna skall passa. Man kan släppa fram mycket originella idéer i leken, men på något sätt måste de bakas ihop av temat.” (Knutsdotter Olofsson, 2003 s. 70)

Vi kopplar ihop detta citat från Knutsdotter Olofsson med barnens utsagor om leken mamma, pappa, barn. Barnen menade att fritidspedagogen inte kan vara barn för att hon är för lång, men hon kan vara mamma. Knutsdotter Olofsson menar att ju äldre barnen blir desto bättre måste idéerna passa, och detta kan man tydligt se i detta exempel. Vi tolkar våra intervjuer att

de flesta av barnen vill leka själv utan någon fritidspedagog när de leker fantasilekar. Ett fåtal barn svarade vacklande när vi frågade om fritidspedagogen fick vara med i deras fantasilek. I sådana lekar använder barn ord och fraser som de känner är lite pinsamma att säga framför en vuxen. Knutsdotter Olofsson citerar en sexårig flicka: ”Fantasi är när man gör det man inte kan” (2003, s. 24).

I leken den mänskliga pyramiden blev barnen avbrutna av en fritidspedagog. Pedagogens talade om för flickorna att de kunde skada sina ryggar. Barnen upplevde pedagogen som överbeskyddande. De förstod inte hans tankar om att de kunde skada sina ryggar. Barnen berättade tydligt för oss att de hade tänkt efter hur de skulle ställa upp pyramiden. Vi tolkar att fritidspedagogens ansvarskänsla ofta hindrar lekande barn att utveckla sina lekar som denna. Samtidigt förstår vi fritidspedagogen som är rädd att barnen ska skada sina ryggar.

Sammanfattningen av barnens svar visar att barnen önskar fritidspedagogens deltagande i leken. Det är främst fysiska lekar som fotboll, pjätt, dunkgömme och liknande aktiviteter där barn uttrycker sin önskan om fritidspedagogens deltagande. I dessa lekar tycker barnen att pedagogens deltagande påverkar lekens dynamik, ”leken blir roligare, kul, bra, skojar mycket”. Tvärtemot i fantasilekar där barnen uttryckte sin önskan om att inte bli störda av vuxna, ”dåligt, konstigt, tråkigt”.

5.5 Vad anser fritidspedagogen är viktigt att förmedla till barnen på fritidshemmet?

När vi intervjuade fritidspedagogerna talade de om sin yrkesroll utifrån en helhet. De skiljde inte mellan verksamheten i skolan eller på fritidshemmet.

Det gemensamma för de intervjuade fritidspedagogerna är att den sociala kompetensen är grunden för barnets utveckling. Tre av fritidspedagoger arbetar även inom skolan, det vill säga att deras tjänster även innefattar lektionstid med lärare i klassen. Trots sina insatser i skolan beklagar sig fritidspedagogerna över att det inte finns särskilt mycket rollek i skolan. De har ett genuint intresse att leken med dess komplexa sätt att lära ska förekomma mycket mer i skolan.

Första exemplet är hämtat från intervjun med Malin, en fritidspedagog som även arbetar i skolan. Hon är en av de två fritidspedagoger som med hjälp av ett ämne Livsviktigt försöker sprida kunskapen om social samvaro i skolan.

Jag arbetar för att det ska finnas mycket socialt i skolan. Jag startade Livsviktigt³ som arbetar med det sociala. Det är vi fritidspedagoger som har ansvar för detta. Jag tycker också om att arbeta med drama för att detta utvecklar de sociala bitarna. Har de inte lekt innan de har kommit till oss kan de kanske inte de sociala reglerna. Det är ju genom leken som man lär sig bäst. (Intervju med Malin)

Pedagogen Malin vill genom rollekar och dramatiseringar fortsätta utveckla barnens kunskaper inom de sociala områdena. Hon ser samband mellan inläring och barnens förmåga att leka. Hennes utsagor grundar sig på de praktiska och teoretiska kunskaper som hon erhållit genom sin utbildning och sitt långvariga arbete med barn i skolan.

Fritidspedagogen Lotta, arbetskollega till Malin, framhäver en annan möjlighet hur barn ska lära sig att fungera bland andra barn genom leken:

– Vi reder ju ut problem ständigt och jag tycker att det är viktigt att vi vuxna är en bra förebild. Man ska vänta på sin tur, visa ömsesidighet, lyhördhet. Sociala egenskaper! Såklart är den sociala biten den viktigaste biten. (Intervju med Lotta)

Hennes ambition är att vi vuxna ska fungera och agera som vuxna i dagens skola. Hon menar att det finns olika sätt att lösa problem på och den möjligheten ska vi vuxna visa för barn. Barn härmar vuxna och den vuxnes förstånd att lösa problem kan också härmas. Att lösa problem kan man träna just genom rollekar, värderingsövningar och gestaltningar i lekande form.

En av de intervjuade fritidspedagogerna Barbro arbetar deltid på fritidshemmet. Hennes svar skiljer sig inte från de andra intervjuade fritidspedagogerna. Barbro har definierat några delar av den sociala kompetensutvecklingen som är nödvändiga att lära barn om mänsklig gemenskap, respekten för varandra samt respekten för saker.

³ Ett ämne om moraliska, etiska överväganden i livet genom leken och gestaltningar

Dessa är några av de grundläggande demokratiska värderingar som finns instiftade i styrdokumentet, Lpo 94 (2002).

Fritidspedagogen Barbro svarar på frågan vad hon vill förmedla till barnen:

– Det som är viktigt är att de har lärt sig respekt för varandra och respekt för saker. Det är alltid roligt att lära de nåt annat också! (Intervju med Barbro)

Respekt för varandra och respekt för sakerna är delar av grunderna i social samvaro menar Barbro. Barbro har bara möjligheten att se barnen under fritidstimmarna. Hennes insats i uppfostran koncentreras i uttalandet till dessa två aspekter. Hennes insats att lära barnen något annat under utevistelsen på fritidshemmet har gett henne en positiv syn på lärande under fritidsformer.

Ellen arbetar deltid på fritidshemmet. Hon lyfter också vikten av välfungerande sociala relationer på fritidshemmet. Ellen förvånas över mängden barn som inte har hunnit skaffa sig social kompetens innan de har kommit i skolåldern, trots att dessa ofta har gått i förskolan. Ellen säger:

– Nåt som jag tycker är jätteviktigt är sociala relationer, för nu för tiden är det många barn som inte har det /.../ Det är väldigt många barn som inte har det i ryggsäcken, men ändå har de gått på dagis. (Intervju med Ellen)

Hon uttrycker indirekt oro över det faktum att det brister i barnens uppfostran.

Här pekar Ellen på en av förskolans uppgifter att ge barnen träning i social samvaro med andra människor. Pedagoger på förskolorna arbetar med samma värderingar som både fritidspedagoger och lärare arbetar med i skolan.

Anna är kollega till Barbro och Ellen och även hon arbetar i skolan och hon anser att alla lekar är viktiga för att de ger grunden till en social samvaro i barngruppen. ”Samarbete mellan lärare och fritidspedagoger är en tillgång för barnen. Det händer så mycket annat runt barnen, inte bara undervisning”

5.5.1 Analys

De flesta av de intervjuade fritidspedagogerna är överens om att pedagogledda roller, dramatiseringar och gestaltningar har en positiv inverkan på barnens sociala kompetens.

En av dem som utförligt beskriver teorier om lek, lärande och samband mellan inläring och lek är Birgitta Knutsdotter Olofsson. Det väsentliga hon säger i *Varför leker inte barnen?* är att barn lär när de leker (1991). Knutsdotter Olofsson utvecklar teorier rörande leken – barnen lär sig genom leken bland annat turtagande, hänsyn och tålmod. Ämnet Livsviktigt lär barnen just nämnda färdigheter genom leken som både Malin och Lotta vill fortsätta med i sitt arbete.

Vidare antyder Malin att det kan finnas barn som inte kan leka och därmed inte kan de sociala reglerna. Av egen erfarenhet vet vi att förskolepersonal arbetar på liknande sätt som fritidspedagoger arbetar i skolan. Varje barn bör ha lärt sig genom leken att umgås med andra innan de har kommit till skolan. Som framgår av intervjuerna delar både Malin och Ellen samma oro över konsekvenserna av en bristande social träning.

Fritidspedagogen Barbros positiva inställning till inläring under fritidstimmarna kan stödjas i Knutsdotter Olofssons teori om lekens goda påverkan på lärande. Undervisning under friare former som sker på fritidshemmen kompletterar den undervisning som sker i skolan.

Sammanfattningsvis kan i alla intervjuer avläsas en önskan att social kompetens ska stå i fokus i deras arbetssätt. Fritidspedagoger uttrycker vikten av att arbeta med detta vidare genom olika lekformer på fritidshemmen.

6. Diskussion

På vår enhet på Lärarutbildningen har leken varit i centrum, därför var det ett självklart val att skriva om leken. Lekteorier har varit den röda tråden i hela utbildningen. Vi anser själva att leken har en stor betydelse i barnens utveckling. Leken borde finnas med i alla barns liv. Pedagoger bör ta vara på barnens lust att leka i alla sammanhang. Vi anser att pedagoger ska finnas med i barnens lek. Vi är ense med Hjorth att pedagoger ska uppmärksamma och visa intresse för barnens lek: ”En av det vuxnas viktigaste uppgifter är att visa barnen att de värdesätter deras lek. Det gör det främst genom att visa leken intresse och uppmärksamhet och vara med när barnen leker” (Hjorth, 1996, s. 201).

6.1 Kritisk granskning

Som metoder valdes kvalitativ intervju, barngruppsintervjuer och observationer för vår undersökning. Frågeställningar har ändrats under arbetets gång och detta kan ha bidragit till att vi inte har fått utförliga svar på allt som vi velat visa. Men vi tycker ändå att vi har fått relevanta svar på våra frågeställningar. Vi har missat att fråga fritidspedagoger om deras agerande i de observerande lekarna. Vi hade kunnat få deras förklaring i specifika situationer för att få den mest rättvisa bilden av observationerna.

Intervjuerna genomfördes innan observationer. Med den erfarenheten vi har nu hade vi gjort tvärtom. Vi fick anpassa oss efter verksamheten och de tider vi fick av fritidspedagoger. Observationer har varit en liten del av hela fritidshemmets verksamhet och vi hoppas att dessa gav en rättvis bild av verksamheten. Vi anser att löpande protokoll fungerade bra i de situationer vi undersökte. Vi tror att vår närvaro inte har påverkat aktörer i någon riktning, varken personal eller barn. Vid urval av två barngrupper fick vi hjälp av en pedagog, det skulle vi ha gjort även vid urvalet av de andra barngrupperna.

6.2 Lek med vuxna

I de leksituationer som observerats har vi kunnat dra slutsatserna att lekar som kräver en vuxens fysiska styrka och kroppslig storlek avstannar om den vuxna går ut ur leken. Detta syntes klart under gunghästens lek. I denna lek har pedagogen inte gett en tydlig förklaring varför han gjorde det han gjorde, vilket gjorde att barnen blev förvirrade. Han borde tydligt säga ifrån om han inte ville fortsätta. Barnen förstår en förklaring men inte ett ottydligt nekande. Knutsdotter Olofsson (1991) lägger vikt vid den vuxnas förståelse av leksignaler och lekreglerna. Om man bryter mot något av detta kan leken avstanna eller upphöra. Det kanske inte är så enkelt för vuxna att förstå och uppfatta barnens leksignaler. Det kräver lyhördhet av den vuxne att fånga upp barnens sätt att visa leksignaler.

Lekar där lekreglerna är införstådda som i fotboll och som inte kräver den vuxnes fysiska styrka har fortsatt i samma omfattning. Leken kunde fortgå för att barnen kunde både fotbollsreglerna och de sociala lekreglerna. Om man kan fotbollsreglerna men inte kan de sociala lekreglerna som till exempel samförstånd, ömsesidighet och turtagande kan leken förstöras.

Sällskapsspel är typen av lekar där den fysiska styrkan inte prövas utan andra mänskliga egenskaper som tålmod, snabbtänkande, tolerans och liknande. Denna typ av lek lär barnet att kunna klara av samspel med andra barnen. Man lär sig agera lugnt och konstruktivt.

6.3 Lek utan vuxna

Hjorth (1996) betonar att det finns lekar som barnen helst vill leka själva som är av en sådan karaktär att vuxna inte är välkomna, vilket måste respekteras. Vi anser att detta kan stämma i vår undersökning. Av de observationer som presenteras i arbetet är en del lekar utan en vuxens inblandning. Dessa lekar leks ofta av barn som visar god social kompetens. De förstår leksignaler och leken leks en längre stund som i fallen *matomaten*, hästleken och vattenpölen. Vi har fått intrycket att *matomat* leken inte har uppmärksamats av fritidspedagoger på grund av att de inte såg deras aktivitet som en lek. Lindqvist (2002) och Sandberg (2002) är överens om att leken för en utomstående kan uppfattas som att ingen lek pågår.

På den större skolan pågick en lek som inte uppmärksammades av pedagogerna. Leken kunde ha utvecklats och pedagogen hade kunnat få mer kunskap om barnen och leken genom att uppmärksamma eller observera leken. Genom observationen kunde vi se att efter en stund var det dags för mellanmål och fritidspedagogerna samlade då in alla barn för att gå iväg och äta. En möjlig orsak till att fritidspedagogerna inte uppmärksammade leken berodde kanske på att det snart var dags för mellanmål. Vi anser inte att det är nödvändigt att fritidspedagogen hade varit med i leken en längre tid. Men genom att uppmärksamma barnens lek som att till exempel fråga vad de gör, visar pedagogen att den är intresserad av vad barnen gör och hade samtidigt kunnat använda leken som en lärandesituation.

6.4 Barnens upplevelser

För att kunna få ta del av barnens upplevelser av fritidspedagogens deltagande använde vi oss av barnintervjuer. Efter barnintervjuerna såg vi ett mönster som vi själva inte hade tänkt på. Barnen har tydligt beskrivit i vilka lekar de föredrar att fritidspedagogen ska medverka i.

Sex av sju barnintervjugrupper uttryckte att de vill att fritidspedagogen skulle vara med när de till exempel lekte pjätt, dunkgömma, fotboll, alltså fysiska lekar. Barnen sa att det skulle bli mycket roligare när fritidspedagogen är med för att då är man fler. Alla sju barngrupper uttryckte att det skulle vara underligt eller obekvämt om fritidspedagogerna var med i deras fantasilekar. Några barn i dessa grupper svarade ”nja” och på deras kroppsspråk och tveksamhet i rösten tolkade vi det som om de inte ville att fritidspedagogen skulle vara med.

Det var endast en barngrupp som kunde utveckla varför de inte ville att fritidspedagogen skulle vara med i leken. De uttryckte att fritidspedagogen inte kunde spela fotboll och att de kommer in i leken bara för att avbryta. De andra barngrupperna kunde inte utveckla sina svar om varför det var dåligt eller konstigt om fritidspedagogen var med i deras egna lekar.

När vi analyserade vårt empiriska material hade vi lekteorier i huvudet hela tiden. Vi började diskutera varför det är så att fritidspedagogen inte går in i barnen fantasilekar. Vi har genom observationer sett att fritidspedagogen inte tar del i dessa lekar, samt har barnen uttryckt att de tycker att det är konstigt om fritidspedagogen var med i dessa lekar. Vi tänkte på det som Knutsdotter Olofsson (2003) har skrivit i sin bok *I lekens värld* som vi har nämnt i delen

5.4.1. Det är inte alltid lämpligt för vuxna att gå in i barnens lek eftersom de inte passar in i barnens bild. Barnen kunde inte förklara varför de inte ville ha vuxna i sina lekar, deras ordförråd räckte inte till att beskriva det som de kände.

Under kapitlet Barnens upplevelser är det tre flickor som berättar att det är konstigt eller dåligt om fritidspedagogen skulle vara med i deras mamma, pappa, barn lek. Vi gav dem förslaget att fritidspedagogen kan vara barn, då säger alla barnen i kör att de kan vara mamma, de är ju så långa. Här passade inte vårt förslag i deras fantasilek. Lindqvist (2002) menar att de vuxna bäst komplicerar och utvecklar leken genom att gå in i barnens lek. Hjorth (1996) instämmer med Lindqvist men betonar att ibland är leken hemlig eller av sådan karaktär att de vuxna inte är välkomna, vilket måste respekteras. Lindqvist (2002) och Hjorths (1996) tankar om vuxnas inblandning i leken kan man koppla till fritidspedagogerna. Fritidspedagogerna har en god kännedom om barnen och är kanske medvetna att de inte är välkomna i vissa lekar som pågår på fritidshemmet.

6.5 Vad vill fritidspedagogen förmedla till barnen

Alla intervjuade pedagoger är överens om att social kompetens är viktig för barnens positiva utveckling i livet. Några av pedagoger har inte svarat uttryckligen att detta måste ske i leken med pedagogen eller på fritidshemmet. Att vara bra vuxna förebilder har en av pedagogerna påpekat som en möjlighet till social träning. De flesta är överens om att leken spelar en viktig roll vid all inlärning. Det påstår även Knutsdotter Olofsson i *Varför leker inte barnen* (1991). Inte i alla intervjuer framkommer på vilket sätt de enskilda pedagogerna arbetar för att lära barn uppförande och social samvaro.

I intervjuer med fritidspedagogerna har det framkommit en del intressanta aspekter som tyvärr inte har relevans till våra frågeställningar, men som vi anser kan diskuteras i denna del. Pedagogerna har arbetat olika länge inom yrket och har haft möjlighet att se fritidshemmets förändring. Alla fritidspedagoger har uttryckt svårigheterna att kunna gå in i leken oftare än idag. De anser att det finns för stora barngrupper som inte möjliggör att ge varje enskild individ egen tid.

7. Slutsats

När vi genomförde denna undersökning gick vi in med öppenhet, men vi hade ändå egna tankar om att personalen ska vara med i leken i större utsträckning. Genom intervjuer av barn och fritidspedagoger har vi omvärderat våra tankar. Det är främst genom barnintervjuerna som vi har fått reda på vad de egentligen tycker om fritidspedagogens deltagande. Genom observationer har vi fått en del kunskap om hur barn uttrycker sina lekar samt hur leken ser ut när fritidspedagogerna går in i leken.

När vi analyserade barnens intervjuer kom vi fram till resultaten att barnen önskar att fritidspedagogen ska vara med i större utsträckning när de leker fysiska lekar som till exempel pjätt, dunkgömma och fotboll. Barnen uttryckte också tydligt i de flesta intervjuer att de inte önskade fritidspedagogens närvaro när de lekte till exempel mamma, pappa och barn, monster i medeltiden, alltså fantasilekar. I ett fåtal barnintervjuer svarade barnen tveksamt ”nja” när vi frågade om fritidspedagogen får vara med i deras fantasilekar. Detta tolkar vi som om de antagligen inte vill att fritidspedagogen ska vara med. En större undersökningsgrupp hade gett oss en tydligare bild av barnens tankar.

Under våra observationer såg vi ingen fritidspedagog som gick in i barnens fantasilek. Undantaget var en lek där risken för en olycka förelåg. Vi kan tolka det på två olika sätt. Antingen att fritidspedagogernas kunskap och erfarenhet hjälper till att de inte går in i sådana lekar som fantasilekar. Som Knutsdotter Olofsson har beskrivit är det inte alltid lämpligt att gå in i barnens lek. Barnen har uttryckt sin önskan om att de vill leka själva i sina fantasilekar. Detta är troligtvis fritidspedagogerna medvetna om och det är möjligtvis därför som de inte går in i dessa lekar. Den andra möjligheten kan vara att fritidspedagogen inte har möjlighet att gå in i leken på grund av få resurser och tidsbrist. Men denna slutsats försvarar inte barnens önskan om att fler vuxna ska finnas med i deras fysiska lekar.

Det som vi har presenterat i vår resultatdel är inga allmängiltiga svar, men de är representativa för de barn och fritidspedagoger som vi har intervjuat och observerat på dessa två skolor. Undersökningen var inte av sådan omfattning att vi kan generalisera våra påståenden av de resultaten vi har kommit fram till. Detta kan vara vårt bidrag till fortsatt forskning inom detta område.

7.1 Nya frågor

Dessa tankar väcktes under våra observationer på fritidshemmen.

En fråga som är intressant att undersöka närmare är varför barnen oftast inte vill ha vuxna i fantasileken och när den här förändringen sker? Vilka faktorer avgör denna förändring? Det hade varit intressant att studera flera fritidshem för att se om detta gäller generellt för alla barn i en viss ålder eller om det har en annan orsak som miljö och personliga egenskaper.

8. Referenslista

Broström, Stig (1990). *Våra 6 – åringar. Övergången från lek till inläring – ett pedagogiskt utvecklingsarbete*. Kristianstad: Almqvist & Wiksell Förlag AB

Doverborg, Elisabeth & Pramling Samuelsson, Ingrid (2000). *Att förstå barns tankar – metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber

Hjorth, Marie- Louise (1993). *Barns tankar om lek. En undersökning av hur barn uppfattar leken i förskolan*. Malmö: Almqvist & Wiksell

Jerlang, Espen (1999). Jean Piagets teorier om intelligensen. I: Jerling, Espen (red) *Utvecklingspsykologiska teorier. En introduktion* (s. 231-276). Stockholm: Liber

Johansson, Bo & Svedner, Per-Olav (2001). *Examensarbete i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsförlaget i Uppsala AB

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1991). *Varför leker inte barnen. En rapport från ett daghem*. Stockholm: HLS Förlag

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (1999). *Lek för livet*. Stockholm: HLS Förlag

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber

Lindqvist, Gunilla (2002). *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Läraryrket (2002). *Lärarens handbok, skollag, läroplaner, yrkesetiska principer*. Stockholm: Läraryrket

Norén – Björn, Eva (1995). *Våga satsa på leken*. Arlöv: Berling

Repstad, Pål. (1999). *Närhet och distans – Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Sandberg, Anette (2002). *Vuxnas lekvärld. En studie om vuxnas erfarenheter av lek.* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

Stensmo, Christer (1994). *Pedagogisk filosofi.* Lund: Studentlitteratur

Torstenson- Ed, Tullie & Johansson, Inge (2000). *Fritidshemmet i forskning och förändring, en kunskapsöversikt.* Skolverket

Ursberg, Maria (1996). *Det möjliga mötet. En studie av fritidspedagogens förhållningssätt i samspel med barngrupperna inom skolbarnsomsorgen.* Malmö: Graphic Systems

Vygotskij, Lev Semenovic (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen.* Uddevalla: Daidalos AB

Åm, Eli (1986). *Leken i förskolan – de vuxnas roll.* Stockholm: Natur och Kultur

Skolverket, Den senaste lydelsen av Skolverkets författningssamling (SKOLFS 1994:1)
Tillgänglig 2006-11-21

<http://www.skolverket.se/content/1/c4/12/61/skolfs1994-1s.pdf>

Intervjuer

Intervjuer med fritidspedagoger 2006-10-31

Intervjuer med fritidspedagoger 2006-11-02

Intervjuer med barngrupper 2006-11-13

Intervjuer med barngrupper 2006-11-14

Observationer

Observations tillfälle 1, 2006-11-13

Observations tillfälle 2, 2006-11-14

Observations tillfälle 3, 2006-11-15

Observations tillfälle 4, 2006-11-17

Bilaga A

Exempel på intervjufrågor till fritidspedagoger

1. Vilka faktorer, (vad) bidrog till att du utbildade dig till fritidspedagog?
2. På vilket sätt ingår du i skolundervisningen?
3. Vilka kunskaper har du som f.p. och vuxen som är viktiga att förmedla till barnen?
4. Anser du att ditt deltagande i heldagsomsorgen har en betydelse för barnens sociala utveckling?
5. Anser du att lek påverkar barnens sociala utveckling, förklara?
6. Vilka lekar leker/spelar du med barnen?
7. Vad anser du om barnens lek? Berätta?
8. Finns du med när barnen leker, på vilket sätt är du involverat? Vilken roll spelar du då?
9. Anser du att fp kan vara med i barnens lek? Varför?

Bilaga B

Frågor till barnintervjuer

1. Vilka dagar är du på fritids?
2. Vad brukar ni göra på fritids?
3. Med vem leker ni med om ni leker, barn/vuxna?
4. Vilka lekar tycker ni mest om att leka och varför?
5. Leker ni samma lekar på skolrasten som på fritids? Vilka?
6. Brukar någon av fritidspedagogerna på fritids leka med er?
7. Vilka lekar och hur leker ni?
8. Vad tycker ni om att fröknar leker/inte leker med er? Varför?

Bilaga C

Rektor
Paulin Svensson
Päronskolan
Musikgatan 3
111 22 Svanstad

Hej!

Vi är två lärarstuderande Helena Dömötöri och Olga Hajny. Vi läser sista terminen på Malmö Högskola. Vi skriver examensarbete om fritidspedagogens interaktion med barn och pedagogens syn på sitt arbete. Båda har vi behörighet i grundskolans tidigare år, Helena har även inriktning mot förskola och Olga har även inriktning mot fritidspedagogik.

Vi tänkte intervjua och observera både fritidspedagoger och barn på din skola på fritidshemmet. Tre av fritidspedagoger har gett sitt samtycke till intervju om ledningen inte har några invändningar. Intervjuerna vill vi spela upp på diktafon och en transkribering ska bli tillgänglig för alla berörda efter intervjun. Vid observationer förekommer inga kameror eller diktafoner. Alla uppgifter ska vara konfidentiella dvs. det förekommer inga namn på intervjuade personer och namnet på skolan. Innan vi börjar intervjua kommer vi informera föräldrar till berörda barn på fritids. Om det finns några hinder var vänlig och informera oss snarast.

Med vänliga hälsningar

Helena Dömötöri, Tfn:, Mobil: , Mail:

Olga Hajny, Tfn: , Mobil: , Mail:

Bilaga D

Till berörda föräldrar på fritidshemmet

Hej!

Vi är två lärarstuderande Helena Dömötöri och Olga Hajny. Vi läser sista terminen på Malmö Högskola. Vi skriver examensarbete om fritidspedagogens interaktion med barn och pedagogens syn på sitt arbete. Båda har vi behörighet i grundskolans tidigare år, Helena har även inriktning mot förskola och Olga har även inriktning mot fritidspedagogik.

Vi tänkte intervjua och observera både fritidspedagoger och barn på din skola på fritidshemmet. Tre av fritidspedagoger har gett sitt samtycke till intervju om ledningen inte har några invändningar. Intervjuerna vill vi spela upp på diktafon och en transkribering ska bli tillgänglig för alla berörda efter intervjun. Vid observationer förekommer inga kameror eller diktafoner. Alla uppgifter ska vara konfidentiella dvs. det förekommer inga namn på intervjuade personer och namnet på skolan. Om det finns några hinder var vänlig och informera oss snarast.

Med vänliga hälsningar

Helena Dömötöri, Tfn: , Mobil: , Mail:

Olga Hajny, Tfn: , Mobil: , Mail: